

РОЗВИТОК АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В сучасних кризових умовах комерційні банки характеризуються низькою кредитною активністю, що пов'язано зі скороченням капіталу в результаті збільшення витрат на формування резервів та необхідністю докапіталізації, підвищенням вимог регулятора до системи оцінки кредитних ризиків, погіршенням грошово-платіжної дисципліни позичальників. Частково зростання кризових явищ у банківській системі обумовлено впливом макроекономічних факторів та погіршенням економічної та політичної ситуації в країні. Це призвело до зниження якості кредитного портфеля банківських установ, зростання рівня проблемних кредитів, що вимагає трансформації існуючих формалізованих підходів до формування кредитних відносин з позичальниками та оцінки кредитоспроможності в напрямку зниження можливих банківських ризиків. В сучасних умовах оцінка кредитоспроможності позичальника – це важливий інструмент для виявлення, аналізу та управління кредитними ризиками, що висуває нові вимоги до аналітичного механізму банківського менеджменту та його організаційного, методичного, кадрового забезпечення.

Дослідження стану і динаміки кредитного портфелю дозволило виявити його погіршення, що обумовлено нестабільністю зовнішнього макросередовища. Кредитна активність банків протягом 2015-2016 років була низькою, що обумовлено скороченням ресурсів, погіршенням кредитоспроможності та платіжної дисципліни підприємств-позичальників. Наявність високого рівня кредитних ризиків та наявної проблемної заборгованості у 2016 році призвело до переорієнтації діяльності банків на збереження кредитних відносин з вже існуючими позичальниками, створення найбільш сприятливих умов для їх взаємодії з банками, активізація дій щодо стягнення проблемної заборгованості та реструктуризація боргів.

В результаті дослідження теоретичних основ кредитоспроможності та оцінки підходів до її визначення було з'ясовано, що кредитоспроможність є комплексним поняттям, що потребує виділення певних ознак, які розкривають її сутність. Оцінка існуючих наукових підходів до кредитоспроможності та передумов їхньої різновекторності дозволила уточнити поняття кредитоспроможності як оціночної характеристики позичальника, що полягає у наявності у нього об'єктивних і суб'єктивних передумов виконати боргові зобов'язання перед кредитором (банківською установою) на основі принципів кредитування за рахунок грошових коштів, що генеруються позичальником.

Аналіз існуючих методик оцінки кредитоспроможності позичальника дозволив зробити висновок про відсутність єдиного стандартизованого методологічного підходу у банківській практиці. Проведений аналіз закордонних та світових методологічних підходів до оцінки кредитоспроможності та дослідження можливостей їх адаптації банками України дозволив зробити такий висновок: 1) імплементація більшості закордонних методик ускладнена неврахуванням вітчизняних особливостей функціонування українських банків та потребують суттєвого удосконалення; 2) в існуючих методиках акцент робиться або на кількісні, або на якісні показники, що потребує їхнього синтезу; 3) більшість існуючих методик не орієнтовані на визначення інтегрального показника як комплексної характеристики кредитоспроможності; 4) відсутній єдиний підхід до вибору аналітичних показників та коефіцієнтів для проведення оцінки кредитоспроможності, диференціація методики можлива в залежності від оцінки стану кредитних відносин між банком та клієнтом; 5) більшість закордонних методик потребує підвищення якості кадрового, інформаційного та організаційного забезпечення діяльності національних банків.

На основі дослідження методів оцінки кредитоспроможності позичальника визначено перспективність впровадження внутрішнього бально-рейтингового методу, орієнтованого на формування інтегрального показника кредитоспроможності, що враховує специфіку діяльності банку, містить формалізовані та неформалізовані показники та ідентифікує рівень кредитного ризику. Орієнтація комерційних банків на зовнішнє рейтингування в сучасних умовах є доцільною для великих системних банків.

Складність ідентифікації ризиків пов'язана з нечіткістю та різноспрямованістю наукових підходів до виділення його класифікаційних ознак та видів. Уточнено класифікаційні ознаки банківських ризиків та з'ясовано місце позабалансових ризиків у системі класифікації банківських ризиків та уточнено, що за характером вони є непрогнозованими, неквантифікованими, внутрішніми (пов'язаними з недостатньою повнотою фінансової інформації про підприємство).

На підставі виділених проблем обліково-інформаційного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника (неповнота та недостовірність джерел інформації, відсутність єдиного інформаційного поля – «кредитних» баз даних, нестабільність нормативно-правової бази, орієнтація виключно на фінансову звітність, неврахування змін зовнішнього середовища) запропоновано напрями його удосконалення (розробка чіткого переліку інформаційного забезпечення; використання даних внутрішнього та зовнішнього аудиту; створення єдиної інформаційної бази про позичальників; широке використання управлінської звітності; моніторинг стану зовнішнього середовища). Визначено, що неврахування впливу позабалансових ризиків при оцінці кредитоспроможності позичальника з причини відсутності їх бухгалтерського

відображення у фінансовій звітності обумовлює викривлення результатів одержаної оцінки. Удосконалено склад та структуру обліково-інформаційного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника шляхом врахування позабалансових ризиків у анкеті позичальника та його кредитній історії.

Розвинуто методичні засади аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника з врахуванням позабалансових ризиків, в результаті чого доведено наявність впливу таких ризиків на клас боржника. Це пояснюється тим, що позабалансові інструменти (гарантії, акредитиви, ф'ючерси, опіони) не обліковуються як активи чи пасиви, однак створюють додатковий кредитний ризик банківським установам. На прикладі гарантії, наданих підприємством, обґрунтовано наявність найбільшого впливу на показники ліквідності та фінансової стійкості.

Надмірна математизація діючого аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності з нівелюванням впливу неформалізованих критеріїв, неточність інтерпретації інтегрального показника класу позичальника, неповнота аналізу з причини неврахування позабалансових операцій при оцінці кредитного ризику, відсутність наукового обґрунтування вагових коефіцієнтів при використанні скорингової моделі та недостатня кількість фінансових коефіцієнтів, що в ній використовуються, обумовлюють необхідність удосконалення існуючого методичного інструментарію оцінки кредитоспроможності. Запропоновано удосконалення методики аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника шляхом розробки бально-рейтингової моделі, яка враховує вплив позабалансових ризиків на формування інтегрального показника та базується на використанні формалізованих та неформалізованих показників, що поєднує дотримання принципу об'єктивності при прийнятті фінансових рішень із застосуванням професійного судження банку. Відмінністю запропонованої методики оцінки кредитоспроможності від існуючих є врахування впливу позабалансових зобов'язань при розрахунку показників загальної та проміжної ліквідності та фінансової стійкості підприємства-позичальника.

Розроблено науково-методичний підхід до прогнозування інтегрального показника кредитоспроможності на підставі формування математичної моделі залежності коефіцієнтів ліквідності та фінансової стійкості від зміни відсотку позабалансових зобов'язань у загальній сумі поточних зобов'язань позичальника, що описується рівнянням параболи. Використання такого підходу надає можливість виявлення ознак ускладнення фінансового стану при невиконанні зобов'язань принципала перед своїми кредиторами.

Обґрунтовано, що неодмінною умовою ефективного впровадження нового методичного підходу до оцінки кредитоспроможності у прикладну діяльність банківських установ є їхня правова регламентація. В контексті дослідження уточнено, що регламентація процесу оцінки кредитоспроможності – це сукупність нормативних рівнів та правил організації регулювання кредитних відносин, відображених у нормативно-правових та внутрішньобанківських документах, спрямованих на конкретний об'єкт – оцінку кредитоспроможності. Виділено три нормативні рівні регламентації оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи (міжнародний, національний та внутрішньобанківський), досліджено стан їх функціонування та сформовано напрями удосконалення регламентації на національному та внутрішньому рівнях. Запропоновані напрями удосконалення сприятимуть покращенню організаційної складової механізму аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника.

Список використаної літератури:

1. Крутова А.С. Облікова політика забезпечення кредитоспроможності бізнесу // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. пр. Харків: ХДУХТ, 2017. Вип. 1 (25). С. 107 – 113.
2. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями затверджено постановою Правління НБУ від 30.06.2016 р. № 351. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/paran18#n18>.